

УДК [792:37.011.3–051]:070«19»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/23.166821>

Наталія СТИХУН,
orcid.org/0000-0003-0725-5586
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри театральної режисури
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) *super.teatr@ukr.net*

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРЕСІ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

У статті проаналізована педагогічна преса, зокрема, журнали «Шлях освіти (Путь Просвещения)», «Комуністична освіта», в яких висвітлюється проблема покращення педагогічної майстерності вчителів засобами театрального мистецтва, а також їхні професійні недоліки в галузі театральної педагогіки; розкривається значення використання форм, методів та засобів театрального мистецтва в педагогічній практиці вчителів радянського періоду; акцентується увага на аспекті позакласної та позашкільної роботи вчителя, його художньо-творчій діяльності.

Ключові слова: професійна майстерність вчителя, форми, методи, засоби театрального мистецтва, художньо-творча діяльність, навчально-виховний процес школи.

Nataliia STYKHUN,
orcid.org/0000-0003-0725-5586
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theater Directing
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine) *super.teatr@ukr.net*

ELUCIDATION PROBLEM OF PROFESSIONAL MASTERS OF TEACHERS MEANS OF THEATER ARTS IN THE PEDAGOGICAL PRESS OF THE SOVIET PERIOD

The article analyzes the pedagogical press, particular in journals (Shliakh osvity, Komunistychna osvita), which highlights the problem of improving teachers' teaching skills through means of theatrical art, as well as their professional shortcomings in the field of theater pedagogy; reveals the importance of using the forms, methods and means of theatrical art in the pedagogical practice of teachers of the soviet period; the focus is on the aspect of outside and extracurricular work of the teacher, his artistic and creative activity.

The author has established the fact that significant fact-based material is presented in the studies published in pedagogical journals (Shliakh osvity, Komunistychna osvita, Radianska pedahohika, Radianska shkola) and newspapers (Za komunistychnu prosvitu, Uchytelska hazeta, Literaturna hazeta, Radianska osvita). In the context of researched issue the author reviewed studies (S. Ananin, O. Raievskiy, M. Rozenshtein, V. Murzaiev, S. Horodyska) concerned with the importance to pay attention to child's psychics, students' psychophysical features, and their dramatic instinct (organic factor of child nature that finds how to express himself in student activities during the theatre game). This paper presents a review of published works of such authors as E. Vynkovetska, I. Drahan, S. Rub, L. Murzina, H. Rachenko, P. Zelenhur, Ye. Datsiuk who gave a rationale for the problem how to use means of performing arts not only in extra-curricular work but also during the lesson.

In the process of study it was indicated that within the similarity of subject matter of journals and newspaper published works the last ones highlight the necessity to improve teacher professional skills in the context of artistic activities in particular teachers' theatres and drama clubs. The analysis of studies published in pedagogical journals and newspapers gives the reasons to identify the fact of constant teacher searching of ways how to solve the problem of professional skills namely how to improve it to the level of professional manner.

Key words: teacher professional skills, forms, methods, means of performing arts, artistic and creative activities, educational process of school.

Постановка проблеми. У сучасних умовах загальноосвітньої школи постає нагальна потреба удосконалення професійної майстерності вчителя, зокрема, його художньо-творчої діяльності. Усвідомлення актуальності цієї проблеми моти-

вує педагогічну спільноту до володіння новітніми технологіями, формами, методами та засобами театрального мистецтва, необхідними для модернізації освіти в загальноосвітніх навчальних закладах України.

Пріоритети покращення професійної майстерності вчителів, їх творчого процесу знайшли відображення в Законах України «Про освіту» (1991, із внесеними змінами та доповненнями 1992–2010) (Про освіту, 2014), «Про загальну середню освіту» (2014) (Про загальну, 2006), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. (2013) (Про Національну, 2013) тощо.

Означену проблему доцільно розглянути в площині історичного минулого, а саме – ґрунтовне вивчення досвіду використання засобів театрального мистецтва в педагогічній практиці вчителів ЗНЗ радянського періоду, що уможливить його екстраполювання в сучасний навчально-виховний процес школи.

Аналіз досліджень. Про актуальність проблеми професійної майстерності вчителів засобами театрального мистецтва свідчать напрацювання, авторами яких є А. Луначарський, А. Макаренко, Я. Мамонтов, М. Розенштейн, В. Сухомлинський, Г. Шаррельман, В. Василенко, Г. Головка, І. Піддубний, О. Бганко, Р. Шакіров та інші.

Вагомим джерелом пізнання тенденцій у шкільній освіті, зокрема в контексті даної проблеми, є наукові розвідки істориків педагогіки Л. Березівської, Н. Гулана, О. Петренко, О. Сухомлинської, В. Федяєвої тощо.

Мета статті – спираючись на матеріали педагогічної преси, зокрема, педагогічних журналів «Шлях освіти (Путь Просвещения)» та «Комуністична освіта», висвітлити проблему професійної майстерності вчителів засобами театрального мистецтва.

Виклад основного матеріалу. З огляду на досліджувану проблему педагогічна преса є джерелом простеження динаміки розвитку професійної майстерності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів засобами театрального мистецтва.

Педагогічна преса, зокрема журнали «Шлях освіти (Путь Просвещения)», «Комуністична освіта» та їх ґрунтовний аналіз, дає нам можливість отримати цілісну картину педагогічної думки щодо використання форм, методів та засобів театрального мистецтва в практиці вчителя радянського періоду.

На початку дещо докладніше охарактеризуємо часопис, а саме журнал «Шлях освіти» в контексті досліджуваної проблеми.

Варто зазначити, що журнал «Шлях освіти», що вперше був надрукований під назвою «Путь просвещения», започаткувався в м. Харкові Колегією наркомату України (1922). Надалі з 1926 р. журнал «Путь просвещения» видавався українською мовою «Шлях освіти» до 1931 р. Із цього

року він виходив під назвою «Комуністична освіта» до 1941 р. Видання журналу було призупинено, але, починаючи з 1945 р., воно відновилося за назвою «Радянська школа» і друкувалося до 1991 року. Часопис висвітлював досвід навчально-виховної роботи передових учителів України, методи освітньої роботи, освітню практику, результати роботи науково-дослідних інститутів педагогіки і психології та кафедр педагогіки (Василькова, 1983: 154).

Неабияку зацікавленість до цієї проблеми мав професор С. Ананьїн. У статті «Эстетическое воспитание» журналу «Путь просвещения» (1922) вчений зауважував: «...Мистецтво повинно зайняти одне з головних місць у шкільному навчальному плані, стати навчальним предметом, а також методичним принципом, який пронизував би все шкільне життя, саме шкільне викладання» (Ананьин, 1922: 91). На думку автора, естетичні почуття – важлива частина дитячої психіки, тому вчителю, крім інтелекту, необхідно насамперед розвивати культуру почуттів учнів (Ананьин, 1922: 92). Зокрема, у статті «Методологические вопросы» (1922) зустрічаємо подібну думку: «зацікавити дітей уроком, вести заняття так, щоб воно приносило їм задоволення – це є головна задача вчителя» (Методологические вопросы, 1922: 228; Алексюк, 1966).

Ґрунтовний аналіз проблеми професійної майстерності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів засобами театрального мистецтва містять публікації вченої М. Розенштейн «Украинский детский театр» (1922) та «Театральное искусство в педагогической практике» (1924), в яких зауважується, що «ініціаторами та режисерами дитячих спектаклів були вчителі, які не дуже розумілися у сфері театрального мистецтва. Вони дивилися на ці спектаклі, як на звичайну розвагу, не рахуючись ні з дитячою психологією, ні з «драматичним інстинктом» (органічний фактор дитячої природи, який шукає вираження у всій діяльності учня)» (Розенштейн, 1922: 99). Причини такого становища в педагогічній практиці вчителя були такі: професійна некомпетентність у театральному мистецтві; драматичне мистецтво ще не мало стійкого положення в школі; недостатній досвід використання засобів, форм та методів театрального мистецтва в навчально-виховному процесі, саме інсценування, імпровізації, драматизації навчального матеріалу, предметів (фізики, історії, географії тощо), тому «педагогу необхідно вивчати театральне мистецтво так само, як й інші навчальні дисципліни, які він буде застосовувати у своїй педагогічній діяльності» (Розенштейн, 1924: 125).

Цінні методичні поради щодо покращення професійної майстерності вчителя, зокрема, як упровадити та застосовувати драматизацію із всіма її елементами в життя трудової школи, надає В. Мурзаєв у публікації «Теневої театр и драматизация в школе» (1924). Автор спрямовує свою увагу на проблему, як використовувати драматичний інстинкт дитини та проводити заняття з драматизації в школі. Визначаючи драматизацію як «вираження у русі», В. Мурзаєв спрямовує під це поняття не тільки дитячий театр, але й рухливі ігри з піснями, імпровізацію, розповіді в персонажах тощо (Мурзаєв, 1924; Бібліографічний відділ, 1924: 173–174).

Щодо важливості драматичного інстинкту дитини, то в статті С. Городисської «Театр для детей» журналу «Шлях освіти» (1926) зауважувалося, що «будь-яка театральна робота з учнями повинна базуватися на вивченні дитячої гри, в якій простежується драматичний інстинкт, і на вивченні психофізіологічних особливостей школяра. Чим ближче форма театрального вираження до прийомів дитячої гри та драматизації, тим переконливішим, зрозумілішим і доступнішим стає спектакль для учнів, зокрема «театр гри» та «театр імпровізації» (Городисская, 1926: 49).

Досить аналітичною та змістовною, на нашу думку, є стаття професора Я. Полферова «Мистецтво в комплексі», опублікована у журналі «Шлях освіти» (1926) (Полферов, 1926: 66). У цій статті вчений аналізує проблему використання в педагогічній діяльності вчителя комплексу мистецтв в естетичній формі, а саме: малювання, креслення, ліплення, музики та драми.

Слід зазначити, що на сторінках педагогічних журналів «Шлях освіти (Путь просвещения)», «Комуністична освіта» проблема професійної майстерності вчителів ЗНЗ засобами театрального мистецтва висвітлювалася частково. Педагогічна думка доцільним убачала впровадження в школи вивчення мистецтва, але воно не відбувалося. У навчально-виховному процесі школи використовували тільки музику, малювання та ліплення. Аспект театрального мистецтва не розглядався системою освіти, а замовчувався (Стихун, 2017: 157).

Як уже зазначалося вище, професійна некомпетентність існувала майже у всіх сферах діяльності як в освіті, так і в мистецтві. Проблема професійної майстерності вчителів засобами театрального мистецтва розглядалася в контексті ідеологічної спрямованості. У статті Г. Мізюн «Більше уваги мистецькій самодіяльності» журналу «Комуністична освіта» (1932) зауважується, що «самодіяльне мистецтво виявило себе як могутній чинник

комуністичного виховання, як одне з міцних під-ойм боротьби за генеральну лінію партії» (Мізюн, 1932: 72). У навчально-виховному процесі школи активно починають використовувати художню самодіяльність. Але відсутність фахових спеціалістів у сфері театрального мистецтва турбувало педагогічну громадськість, тому поставало питання «зміцнення зв'язку між професійним і самодіяльним мистецтвом» (Мізюн, 1932: 78).

Різним аспектам розвитку професійної майстерності вчителя засобами театрального мистецтва були присвячені статті А. Пантелеймонова «Самопідготовка вчителя» (1932), Є. Заруді «За педагогічну майстерність» (1936), Р. Басіної «Боротьба за культуру мови» (1936), що містилися в журналі «Комуністична освіта». У цих статтях вказувалося на «підвищення кваліфікації вчителів, рівня їхніх наукових знань, педагогічної майстерності, яка неможлива без доброго засвоєння і опанування педагогічної теорії та техніки на базі принципів марксистсько-ленінської педагогіки» (Пантелеймонов, 1932: 100), «застосування різноманітних засобів підвищення кваліфікації, зокрема запровадження відкритих уроків, присвячених творчості великого пролетарського письменника А. Горького, які збагачували учнів художніми образами і мали величезну пізнавальну цінність» (Заруді, 1936: 127), «чим правильніше, виразніше, яскравіше розмовляє учитель, тим більше засвоюється з того, про що він говорить, тим скоріше доходить інформація до свідомості учнів, тим краще вони розмовляють» (Басіна, 1936: 60).

Аспект позакласної та позашкільної роботи вчителя в контексті нашої проблеми має місце в журналі «Комуністична освіта» (1936). У статті М. Багатова «Спроба організації роботи з учнями у зв'язку з відвідуванням спектаклю» (1936) висвітлювалася проблема організаційно-виховної роботи педагога засобами театрального мистецтва, а саме відвідування театру. Автор зауважував: «усі моменти перегляду вистави – організація дитячого колективу в театрі, норм поведінки в залі, спостереження над враженням дітей від побаченого – усе це допомагає розкрити нові риси дитячої особи, її психологічні особливості» (Багатов, 1936: 85). Безумовно, цінним на той час було те, що при театрах створювалися спеціальні педагогічні групи, зокрема при Харківському театрі юного глядача, які вели науково-дослідну роботу щодо вивчення психології дитини-глядача (Журбін, Купершток, 1936: 98).

У статті А. Родіна «Внеклассные занятия в начальной школе» (1937) досить ґрунтовно та

послідовно розкривається виховне значення драматичного гуртка у процесі формування психофізики учня. «Виховне значення драматизації полягає в тому, що учні завдяки драматичним формам роботи перестають бути скутими у словах та діях. Там, – наголошує автор, – де вони не можуть зобразити найпростіші враження, вони набувають уміння передати в образах. Драматична робота розвиває рух, жест, міміку дітей, збагачує їхню мову, творчу фантазію. Драматизація в школі не повинна бути тільки елементом шкільного свята. Необхідно її використовувати як виховний засіб у повсякденній роботі вчителя» (Родин, 1937: 139, 140).

Більшість публікацій журналу «Комуністична освіта» (1938) зводилася до опису історичного досвіду, досвіду педагогічної роботи окремого вчителя чи школи, вони містили в собі методичні вказівки щодо вивчення творчості письменників засобами театрального мистецтва. Такими статтями є «Досвід роботи над образністю мови в 5 класі» Н. Хижнякової (Хижнякова, 1938), «До вивчення творчості Шевченка в 9 класі», «Вивчення творчості Арх. Тесленка в 10 класі», «Мольєр у середній школі» педагогів-практиків Ф. Бугайко і Т. Бугайко (Бугайко, Бугайко, 1938; Бугайко, Бугайко, 1938а; Бугайко, Бугайко, 1938б).

Наприклад, у статті Н. Хижнякової подано практичні завдання, на основі яких педагог покращував свою роботу над образністю мови учнів (Хижнякова, 1938: 62), учителів Київської середньої школи № 2 Південно-Західних залізниць Ф. Бугайко і Т. Бугайко висвітлювалася проблема використання на уроці літератури елементів театрального мистецтва, а саме дійовий аналіз п'єси (експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка) (Бугайко, Бугайко, 1938с: 149).

Доцільно зауважити, що в навчально-виховному процесі школи цих років предметом постій-

ної уваги було комуністичне виховання, а художнє займало позицію другорядну. Зокрема, в статті журналу «Комуністична освіта» (1938) «Огляд художньої самодіяльності шкіл м. Києва» знаходимо такі факти: «...художнє виховання – ще відстала ділянка в роботі багатьох шкіл. Деякі керівники шкіл дивляться на уроки з художнього виховання, як на резервні години, які завжди можна використати в разі того чи іншого прориву з «основних» предметів. Директори шкіл мало уваги приділяють художньому вихованню в гуртках. В одних школах гурткова художня робота розгорнена й поставлена добре, в інших – занедбана» (Огляд художньої, 1938: 130). Ці недоліки пояснювалися відсутністю належного керівництва художнім вихованням із боку органів Наркомосу, відсутністю між керівниками художнього виховання обміну досвідом, зв'язків керівників художнього виховання зі спеціальними мистецькими закладами, наявністю кампанійщини замість планомірної роботи (Огляд художньої, 1938).

Висновки. Аналіз публікацій дає підстави стверджувати, що хоча й збільшувався обсяг статей у педагогічній пресі щодо театрального мистецтва в педагогічній діяльності вчителя, але вони носили в собі різноаспектний, ідеологічний, мінливий характер. Унаслідок аналізу педагогічної преси встановлено, що на тлі заідеологізованості майже всіх опрацьованих публікацій, присвячених досліджуваній проблемі, в них висвітлено питання художньо-творчого досвіду роботи шкіл, видатних педагогів-практиків, класної, позакласної та позашкільної діяльності вчителя щодо використання методів, форм, прийомів і засобів театрального мистецтва у навчально-виховному процесі, а також професійної некомпетентності учителів радянського періоду в галузі театральної педагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Теорія педагогіки і мистецтво виховання. *Радянська школа*. 1966. № 6. С. 1–12.
2. Ананьин С. Эстетическое воспитание. *Путь просвещения*. 1922. № 2. С. 89–105.
3. Багатов М. Спроба організації роботи з учнями в зв'язку з відвідуванням спектакля. *Комуністична освіта*. 1936. № 4. С. 82–86.
4. Басіна Р. Боротьба за культуру мови. *Комуністична освіта*. 1936. № 6. С. 60–64.
5. Бібліографічний відділ. *Путь просвещения*. 1924. № 8 (18). С. 173–174.
6. Бугайко Ф., Бугайко Т. Вивчення творчості Арх. Тесленка в 10 класі. *Комуністична освіта*. 1938. № 9. С. 81–95.
7. Бугайко Ф., Бугайко Т. До вивчення творчості Шевченка в 9 класі.
8. *Комуністична освіта*. 1938. № 11. С. 41–56.
9. Бугайко Ф., Бугайко Т. Мольєр у середній школі. *Комуністична освіта*. 1938. № 1. С. 146–150.
10. Василькова М. М. Радянська школа. Київ : УСЭ, 1983. Т. 9. 154 с.
11. Городисская С. Я. Театр для детей. *Шлях освіти*. 1926. № 3 (47). С. 44–53.
12. Журбін І., Купершток Д. 15-річчя Харківського театру юного глядача. *Комуністична освіта*. 1936. № 4. С. 97–98.
13. Заруді Є. За педагогічну майстерність. *Комуністична освіта*. 1936. № 7. С. 127–129.
14. Методологические вопросы. *Путь просвещения*. 1922. № 6. С. 226–229.
15. Мізюн Г. Більше уваги мистецькій самодіяльності. *Комуністична освіта*. 1932. № 7 (123). С. 70–80.

16. Огляд художньої самодіяльності шкіл м. Києва. *Комуністична освіта*. 1938. № 7. С. 129–130.
17. Пантелеймонов А. Самопідготовка вчителя. *Комуністична освіта*. 1932. № 8-9 (124-125). С. 100–104.
18. Полферов Я. Мистецтво в комплексі. *Шлях освіти*. 1926. № 6–7 (50–51). С. 65–84.
19. Про загальну середню освіту: Закон України від 19.12. 2006 р. № 489-V. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
20. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
21. Про освіту: Закон України від 28.12.2014 р. № 76-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
22. Родин А. Ф. Внеклассные занятия в начальной школе. *Советская педагогика*. 1937. № 5–6. С. 134–143.
23. Розенштейн М. Театральное искусство в педагогической практике. *Шлях освіти. Путь просвещения*. 1924. № 11–12 (21). С. 103–125.
24. Розенштейн М. Украинский детский театр. *Путь просвещения*. 1922. № 7–8. С. 97–115.
25. Стихун Н. В. Розвиток професійної майстерності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів засобами театального мистецтва (20–80-ті рр. ХХ ст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Рівне, 2017. 309 с.
26. Хижнякова Н. Досвід роботи над образністю мови в 5 класі. *Комуністична освіта*. 1938. № 4. С. 62–72.

REFERENCES

1. Aleksjuk A. M. Teorija pedagoghiky i mystectvo vykhovannja [The theory of pedagogy and the art of education]. *Radjansjka shkola*. 1966. № 6. S. 1–12. [in Ukrainian].
2. Ananjn S. Эстетическое воспитание [Aesthetic education]. *Putj prosveshhenija*. 1922. № 2. S. 89–105. [in Russian].
3. Baghatov M. Sproba orghanizaciji roboty z uchnjamy v zv'jazku z vidviduvannjam spektaklja [Attempt to organize work with students in connection with the visit to the play]. *Komunistychna osvita*. 1936. № 4. S. 82–86. [in Ukrainian].
4. Basina R. Borotjba za kulturu movy [Fighting for the culture of language]. *Komunistychna osvita*. 1936. № 6. S. 60–64. [in Ukrainian].
5. Bibliografichnyj viddil [Bibliographic department]. *Putj prosveshhenija*. 1924. № 8 (18). S. 173–174. [in Ukrainian].
6. Bughajko F., Bughajko T. Vyvchennja tvorchosti Arkh. Teslenka v 10 klasi [Study of creativity Arch. Clasp in the 10th form]. *Komunistychna osvita*. 1938. № 9. S. 81–95. [in Ukrainian].
7. Bughajko F., Bughajko T. Do vyvchennja tvorchosti Shevchenka v 9 klasi [To study the works of Shevchenko in the 9th form]. *Komunistychna osvita*. 1938. № 11. S. 41–56. [in Ukrainian].
8. Bughajko F., Bughajko T. Moljjer u serednij shkoli [Moliere in high school]. *Komunistychna osvita*. 1938. № 1. S. 146–150. [in Ukrainian].
9. Vasylykova M. M. Radjansjka shkola [Soviet school]. Kyjiv : USE, 1983. T. 9. 154 s. [in Ukrainian].
10. Ghorodysskaja S. Ya. Teatr dlja detej [Theater for children]. *Shljakh osvity*. 1926. № 3 (47). S. 44–53. [in Russian].
11. Zhurbin I., Kupershtok D. 15-ricchja Kharkivskogho teatru junogho ghljadacha [The 15th anniversary of the Kharkov theater of young spectator]. *Komunistychna osvita*. 1936. № 4. S. 97–98. [in Ukrainian].
12. Zarudi Je. Za pedagoghichnu majsternistj [For pedagogical skill]. *Komunistychna osvita*. 1936. № 7. S. 127–129. [in Ukrainian].
13. Metodologhycheskye voprosy [Methodological issues]. *Putj prosveshhenija*. 1922. № 6. S. 226–229. [in Russian].
14. Mizjun Gh. Biljshe uvaghy mystecjkij samodijalnosti [More attention to artistic amateur activities]. *Komunistychna osvita*. 1932. № 7 (123). S. 70–80. [in Ukrainian].
15. Oghljad khudozhnjoj samodijalnosti shkil m. Kyjeva [An overview of the amateur performances of schools in Kyiv]. *Komunistychna osvita*. 1938. № 7. S. 129–130. [in Ukrainian].
16. Pantelejmonov A. Samopidgotovka vchytelja [Self-training of the teacher]. *Komunistychna osvita*. 1932. № 8–9 (124–125). S. 100–104. [in Ukrainian].
17. Polferov Ja. Mystectvo v kompleksi [Art in the complex]. *Shljakh osvity*. 1926. № 6–7 (50–51). S. 65–84. [in Ukrainian].
18. Pro zagaljnu serednju osvitu: Zakon Ukrajinjy vid 19.12. 2006 r. № 489-V. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14>. [in Ukrainian].
19. Pro Nacionaljnu strategiju rozvytku osvity v Ukrajinjy na period do 2021 roku: Ukaz Prezydenta Ukrajinjy vid 25 chervnja 2013 roku № 344/2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. [in Ukrainian].
20. Pro osvitu: Zakon Ukrajinjy vid 28.12.2014 r. № 76-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>. [in Ukrainian].
21. Rodyn A. F. Vneklassnye zanjatyja v nachalnoj shkole [Extracurricular activities in primary school]. *Sovetskaja pedagoghika*. 1937. № 5–6. S. 134–143. [in Russian].
22. Rozenshtejn M. Teatralnoe yskusstvo v pedagoghicheskoj praktyke [Theater art in teaching practice]. *Shljakh osvity. Putj prosveshhenija*. 1924. № 11–12 (21). S. 103–125. [in Russian].
23. Rozenshtejn M. Ukraynskyj detskyj teatr [Ukrainian children's theater]. *Putj prosveshhenija*. 1922. № 7–8. S. 97–115. [in Russian].
24. Stykhun N. V. Rozvytok profesijnjoj majsternosti vchyteliv zagaljnoosvitnikh navchalnykh zakladiv zasobamy teatralnogho mystectva (20-80-ti rr. KhKh st.) [Development of professional skills of teachers of general educational establishments by means of theatrical art (20-80-ies of the XX century)]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Rivne, 2017. 309 s. [in Ukrainian].
25. Khyzhnjakova N. Dosvid roboty nad obraznistju movy v 5 klasi [Experience in figurative language in grade 5]. *Komunistychna osvita*. 1938. № 4. S. 62–72. [in Ukrainian].